Eduskunnan lakivaliokunta
LaV@eduskunta.fi

Dnro K2025-25
22.9.2025

Lausuntopyyntönne: VNS 6/2025, 16.9.2025
VALTIONEUVOSTON SELONTEKO SISÄISESTÄ TURVALLISUUDESTA

Suomen Asianajajat kiittää mahdollisuudesta lausua valtioneuvoston sisäistä turvallisuutta koskevasta selonteosta.

Yhtenä Suomen Asianajajien sääntömääräisenä tehtävänä on seurata oikeuskehitystä maassa ja lausuntoja antamalla sekä aloitteita tekemällä tarjota kokemuksensa yhteiskunnan käytettäväksi. Suomen Asianajajien oikeuspoliittisen työn lähtökohta on oikeusvaltion turvaaminen. Lausunnoissaan Suomen Asianajajat pyrkii painottamaan oikeusvaltioperiaatteen toteutumiseen, oikeusturvaan sekä oikeuden saavutettavuuteen, perus- ja ihmisoikeuksien sekä asianajajakunnan itsenäisyyden ja riippumattomuuden turvaamiseen liittyviä näkökulmia.

Pyydettynä lausuntona Suomen Asianajajat esittää seuraavaa.

Viranomaisten tiedonsaanti ja kansalaisten oikeudet

Selonteon useassa kohdassa tulee esille pyrkimys ja tahtotila laajentaa viranomaisten oikeutta tiedonsaantiin. Suomen Asianajajat huomattaa, että tällainen kehitys voi vaarantaa hallinnon avoimuuden ja kansalaisten oikeusturvan toteutumisen, mikäli oikeusvaltion keskeisenä elementtinä pidettävä läpinäkyvyys tällaisten toimien yhteydessä vaarantuu tai heikentyy. Käytännössä tällä tarkoitetaan sitä, että kansalaisilla on oltava riittävät mahdollisuudet esimerkiksi viranomaisten toiminnan laillisuuden ja suhteellisuuden arvioimiseen, tiedonsaantioikeuksien tulee olla selkeästi rajattu ja ne tulee alistaa asianmukaiselle objektiiviselle valvonnalle. Viranomaisten tiedonsaantioikeuden kasvattaminen ja sen yksittäistapauksessa käytettyjen perusteiden mahdollinen salaaminen ovat omiaan heikentämään luottamusta oikeusvaltioomme. Esimerkiksi poliisin tietojenvaihtoa koskevan lainsäädännön muuttamisesta antamassaan lausunnossa (VN/27065/2023, 4.7.2025) Suomen Asianajajat on nostanut laajasti esille kansalaisten yksityisyydensuojan sekä viranomaistoiminnan tarpeellisuusperiaatteen noudattamisen.

Rikostiedustelu on luonteeltaan ennakoivaa toimintaa, joka voi vaikuttaa kansalaisten oikeuksien toteutumiseen jo ennen konkreettisen rikosepäilyn syntymistä. Myös rikostiedustelun ala tulee selonteon perusteella vaatimaan viranomaisten näkemyksen mukaan laajentamista esimerkiksi ottamalla käyttöön uusi rikostiedustelusääntely. Tätä kehityskulkua voidaan pitää ongelmallisena. Ja asiaan liittyen Suomen Asianajajat alleviivaa, että Suomessa syyttömyysolettama ei saa suojaa perustuslaista tai rikoslaista. Nykyisellään ainoa syyttömyysolettamaa koskeva säännös löytyy esitutkintalaista.

Katujengit ja nuorten rikollisuus

Selonteko viestii vahvasti näkemyksestä, jonka mukaan katujengit koostuvat pääasiassa maahanmuuttajataustaisista nuorista. Suomen Asianajajat huomauttaa, että näin vahva ryhmäkohtainen painotus on ongelmallinen kotouttamisen ja kotoutumisen näkökulmasta sekä voi johtaa tarpeettomaan leimaamiseen.

Näkemys myös ohittaa sen, että tosiasiassa rikollisuus on kasvava huoli myös niin sanottua kantaväestöä edustavien nuorten keskuudessa. Selonteon mukaan vaikuttaa kuitenkin siltä, että kantaväestön nuorten muodostamia ryhmittymiä ei nähdä samalla tavalla katujengeinä. Suomen Asianajajat huomauttaa, että pahimmassa tapauksessa tämä voi johtaa siihen, että kantasuomalaisista taikka maahanmuuttajataustaisista nuorista koostuvien ryhmien tekemiin rikoksiin tulevat sovellettavaksi esimerkiksi eri ankaroittamisperusteet, mikä ei ole yhdenvertaisuusperiaate huomioon ottaen hyväksyttävää.

Suomen Asianajajat painottaa, että olisi tärkeeää kohdistaa ennaltaehkäiseviä toimia kaikkiin rikoksentekoriskissä oleviin nuoriin. Erityisesti olisi vältettävä pelolla johtamista ja maahanmuuttajataustaisten nuorien kohtelua erillisenä riskiryhmänä.

Järjestäytynyt rikollisuus

Järjestäytynyttä rikollisuutta koskevaan kappaleeseen liittyen Suomen Asianajajat toteaa, että järjestäytyneeseen rikollisuuteen viittavien JR-merkintöjen tekemisen tulee aina perustua riittävään näyttöön tosiasiallisesta rikollisesta toiminnasta. Merkintöjen ei tulisi perustua esimerkiksi tietyn henkilön kaverisuhteista tehtyihin olettamuksiin. Tällaisten käytäntöjen myötä merkinnät kohdistuvat tarpeettoman laajaan henkilöjoukkoon ja esimerkiksi vankilaolosuhteissa tämä johtaa resurssien turhaan käyttämiseen sekä yksilöiden kannalta kohtuuttomiin rajoituksiin.

Suomen Asianajajat myös nostaa esiin, että JR-merkinnästä eroon pääseminen on erittäin vaikeaa. JR-merkintä johtaa pysyvään leimautumiseen ja vaikeuttaa viimekädessä yksilön sopeutumista yhteiskuntaan. Tämä pitää paikkansa niin perinteisten järjestäytyneen rikollisryhmien kuin katujengien kohdalla. Etenkin nuorille merkintä voi ola kohtalokas tulevaisuuden kannalta. Kuten edellä on todettu, maahanmuuttajataustaisten nuoren kohdalla riski kohdistuu myös kotoutumiseen. Tästäkin syystä JR-merkintöjen tekemisen tulisi aina perustua ainoastaan riittävään näyttöön myös syyttömyysolettama huomioiden.

Maahantuloa koskevat linjaukset

Selonteon kohdassa 3.4 esitetään toimenpiteitä laittoman maahantulon torjumiseksi ja varaudutaan laajamittaiseen maahantuloon sekä hybridivaikuttamiseen rajoilla. Suomen Asianajajat pitää tältä osin tärkeänä, että turvapaikanhakijoiden oikeudet säilyvät kansainvälisten velvoitteiden mukaisina, eivätkä rajaturvallisuustoimenpiteet estä yksilöä hakemasta kansainvälistä suojelua. Samalla on tärkeää varmistua myös siitä, että oleskelulupaprosessit toteutetaan oikeudenmukaisesti ja läpinäkyvästi.

Suomen Asianajajat kiinnittää huomiota lisäksi siihen, että välineellistetyn maahantulon torjuntaan liittyvät toimet eivät saa johtaa turvapaikkamenettelyn heikentymiseen, mikä olisi ristiriidassa Suomen kansainvälisten velvoitteiden kanssa.

Yhteenveto

Sisäisen turvallisuuden kannalta välttämättömiä toimenpiteitä suunniteltaessa ja toteutettaessa on varmistuttava, että toiminnan läpinäkyvyys ja kansalaisten riittävät mahdollisuudet myös viranomaistoiminnan laillisuuden ja oikeasuhtaisuuden arvioimiseen eivät vaarannu.

Toimenpiteiden osalta on myös varmistettava, etteivät toimet johda yksittäisten henkilöiden tai ryhmien leimautumiseen. Lisäksi yhdenvertaisesta ja syrjimättömästä kohtelusta tulee varmistua erityisesti toimenpiteissä, jotka kohdistuvat alueellisesti tai väestöryhmittäin. Haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden oikeusturvaa ei tule heikentää ja maahantuloon liittyvien toimien tulee säilyä kansainvälisten velvoitteiden mukaisina.

Kaikissa tilanteissa viranomaisten toimien on perustuttava objektiivisiin ja oikeudellisesti kestäviin perusteisiin, ei oletuksiin tai strerotypioihin. Suomalaisen oikeusvaltion uskottavuuden on jatkossakin levättävä vakaalla perustalla, jossa turvallisuutta vahvistetaan toisaalta yksittäisen yksilön oikeuksia ja toisaalta yksilöiden välistä yhdenvertaisuutta kunnioittaen.

Helsingissä 22. päivänä syyskuuta 2025

SUOMEN ASIANAJAJAT

Niko Jakobsson
Pääsihteeri

LAATI

Asianajaja Tuuli Hong, Vaasa
Asianajaja Sonya Walkila, Helsinki
Asianajaja Pekka Ylikoski, Helsinki

Suomen Asianajajien lausunnot valmistellaan oikeudellisissa asiantuntijaryhmissä, joiden toiminnassa on mukana noin 150 asianajajaa. Tämä lausunto on valmisteltu rikosoikeuden, rikosprosessioikeuden sekä perus- ja ihmisoikeuksien asiantuntijaryhmissä.